

**Коммерциялық емес
акционерлік қоғамы**

**ҒҰМАРБЕК ДӘУКЕЕВ
АТЫНДАҒЫ АЛМАТЫ
ЭНЕРГЕТИКА ЖӘНЕ
БАЙЛАНЫС
УНИВЕРСИТЕТІ**

Әлеуметтік пәндер кафедрасы

ФИЛОСОФИЯ

Семинарлық жұмыстарға арналған әдістемелік нұсқаулықтар (барлық мамандықтардың күндізгі және қашықтықтан оқыту бөлімдерінің студенттеріне арналған)

Алматы 2021

ҚҰРАСТЫРУШЫЛАР: Мухамеджан Қ.Ш., Джаркинбаев Е.Е., Философия. Семинарлық жұмыстарға арналған әдістемелік нұсқаулықтар. –Алматы: Ғұмарбек Дәукеев атындағы АЭЖБУ, 2021.-33 б.

Ұсынып отырған философиядан семинарлық жұмыстарға арналған әдістемелік нұсқаулықтар барлық мамандықтардың күндізгі және қашықтықтан оқыту бөлімдерінің студенттеріне арналған

Пікір беруші: ОУМК мүшесі, т.ғ.к., профессор

Орынбекова Д.С.

«Ғұмарбек Дәукеев атындағы Алматы энергетика және байланыс университеті» коммерциялық емес акционерлік қоғамының 2021 ж. баспа жоспары бойынша басылады.

«Ғұмарбек Дәукеев атындағы Алматы энергетика және байланыс университеті» КЕАҚ., 2021 ж.

Кіріспе

Бүгінгі ғылым талаптарына сәйкес міндетті түрде оқытылатын негізгі гуманитарлық пәндер қатарына философия ғылымы жатады. Білім беру саласындағы әлемдік тәжірибенің ХХ – ғасырдың екінші жартысынан бастап гуманистік бағытта дамуы, гуманитарлық пәндердің әлеуметтік маңызын арттырып, білім беру процесінің мәні мен мұраттарын жаңа тұрғыдан түсінуге алып келді.

«Философия» курсына арналған оқу бағдарламасы қазіргі заманғы жоғары білімді инженер – маман білуге тиісті негізгі философиялық және ғылыми мәселелердің мәнін көрсетеді. Пәннің жалпы мақсаты да студенттердің - болашақ мамандардың - дүниетанымын кеңейтіп, философиялық көзқарасын қалыптастырып, жүйелі ойлауға бағыттау. Семинар сабағында және өз бетімен талдауға арналған тақырыптар дүние, қоғам және адам туралы мифологиялық, діни – философиялық, ғылыми – философиялық көзқарастардың ерекшеліктерін саралап, адам өмірінің мәнін сенім мен таным мүмкіндіктерін ашуға арналған. Сонымен бірге адамзат білімінің қыр – сыры, оның қазіргі заманғы қоғамдағы дамуы және рөлі адами – рухани құндылықтардың күнделікті өмірдегі маңызы, шығармашылық өнердің мүмкіндіктері мен болашағы жайында мәселелер талданады.

«Философия» пәнінің оқытылуы студенттерді парасаттылыққа және эстетикалық талғам қалыптастыруға тәрбиелейді. Ең маңыздысы жастар философия тарихымен таныса отырып, ғасырлар бойы жинақталған рухани байлықты игереді, сол арқылы адам бойындағы қасиеттерге, тұлғаның қалыптасуы, бостандыққа ұмтылуы, қоғамдық қатынастар мен үйлесімділіктің мәнін түсіндіретін заңдылықтарға баға береді. Адам мен табиғат, адам мен қоғам арасындағы байланыстар, қазіргі заманғы ауқымды тауқыметтер, адамзат мәдениеті мен жер бетіндегі тіршіліктің болашағы, жалпы адамзаттық игіліктердің тағдыры мен даму үрдісі туралы өз пікірлерін қалыптастырады. Әлемде және елімізде болып жатқан саяси - әлеуметтік өзгерістерге, ұлттық құндылықтарымызға баға бере отырып, философиялық зерделік – логикалық, жүйелі сыншыл тұжырымдардың мәнін түсінеді.

Дәрісте қысқаша бағыт – бағдар, әлемдік философияның тарихынан жалпылама мәліметтер ғана берілсе, семинар сабақтарында және студент өзіндік жұмыстарды орындаған кездері нақтылы бір философиялық көзқарастарға немесе жекелеген данышпандардың пікірлеріне талдау жасалады. Семинар сабағы студенттің жинақтаған білімін, ойлау және шешендік деңгейін көрсетуіне мүмкіндік береді. Тек сөйлеуге үйретіп қоймай, дәлелді түрде өзі таңдаған даналық ойды немесе өзінің төл пікірін қорғауға дағдыландырады. Философияны оқып – түсінудегі басты мақсат рухани құндылықтардың, өмірдің шынайы мәнін анықтау болғандықтан және пенделік пен адамгершіліктің, бақыт пен бақытсыздықтың, ізгілік пен зұлымдықтың, ақиқат пен жалғанның ара – жігін ашуға тірелетіндіктен, әртүрлі пікірлер мен тұжырымдарды саралап салыстыруға тура келеді. Философияның

басқа ілімдерден және көзқарас формаларынан айырмашылығы - аталған мәселелер туралы нақтылы, біржақты, абсолютті ақиқат деп танитын анықтамалар жоқ. Дүниеге философиялық көзқараспен қарайтын адам ақиқатты өзі іздеуі тиіс. Ал, философия тарихында жинақталған білім мен тәжірибе нәтижелері тек қана бағыт – бағдар береді. Қорыта айтқанда пәннің негізгі мұраты оқушыны пенделікпен күресіп, адам болуға, өзін - өзі тәрбиелеуге, сынаржақты ойлап өмір сүрмей жан – жақты ойлап, іс - әрекет жасауға бағыттау.

Осы мақсаттарға жету жолында мынандай мәселелерді шешуіміз қажет:

- адамзаттың мәдени тәжірибесін, ойлау және тану формаларын саралап, оларды салыстыра отырып, жалпы адами құндылықтар тұрғысынан талдау;
- әлемдік философия тарихында қалыптасқан көзқарастар мен концепцияларға объективті бағасын беруге тырысу;
- данышпандар мен әулиелер айтқан пікірлер мен нақыл сөздердің мағынасын түсініп, үндестігі мен айырмашылығына назар салу;
- қазіргі заманғы адамзат қоғамының даму бағыттары мен үрдістеріне тарихи және болашақтағы нәтижелер тұрғысынан баға беру және болжамдар жасау;
- ұлттық философияның тарихымен таныса отырып, оның қазіргі кезеңдегі даму ерекшеліктерін анықтау және мәнін айқындау;
- философиялық көзқарасымызды қалыптастыра отырып, ойлау және сөйлеу мәдениетіне үйрену, жүйелі ой, пікір айтуға дағдылану;
- дүниеге, өмірге деген көзқарасты жүйелеп, шынайы адами құндылықтарды анықтап, абсолютті ақиқатты тануға ақыл – сенімімізді бағыттау.

Осы аталған мәселелерді шешіп, белгілі бір нәтижеге жету үшін семинар сабақтары өткізіліп, студенттер өзіндік жұмыстар атқарады. Аудиториялық уақыт шектеулі болғандықтан кредиттік оқу жүйесі бойынша, студент сабақтан тысқары кездері семестрлік жұмыстар орындап, әртүрлі қосымша әдебиеттерді оқуы тиіс. Философия басқа да әлеуметтану, жаратылыстану және техникалық ғылымдармен тығыз байланыста дамиды және адамтану ілімінің негізі болып табылады. Философия барлық жоғары оқу орындарының бірінші – екінші курс студенттеріне оқытылады, ал оған дейін орта мектеп оқушылары қоғамтану және жаратылыстану ғылымдарының негізімен танысып, белгілі бір дәрежеде білім қорымен және өмірлік тәжірибемен келеді.

Семинар сабақтарында студенттерге қойылатын талаптар мен шарттарға келсек, олар мыналар:

- философия тарихында қалыптасқан негізгі ұғымдардың мағынасын түсініп, оларды өз дәрежесінде қолдана білу;
- семинар сұрақтарын немесе өзіндік жұмысты талдаған сәтте әртүрлі философиялық көзқарастар тұрғысынан қарай отырып, жүйелі түрде түсінігін айтып жеткізу;

- әртүрлі концепциялардың өзіндік мағынасын және тарихи негізін, пайда болу заңдылығын, адамзат үшін құндылығын, анықтаған өзіндік көзқарасын білдіру;

- ойлау және сөйлеу мәдениетін қалыптастырып, әртүрлі пікірлерді сабырмен қабылдау және өз пікірін логикалық заңдылықтарды сақтай отырып жеткізе білу.

1. Философияның пәні, қызметі және мақсаты. Ойлау және көзқарас формалары

Философиялық көзқарастың өзіндік ерекшеліктері. «Философия- даналыққа күштарлық» -деген Пифагордың анықтамасының мәні. Дүниеге, қоғамға және адам іс-әрекетіне сыни көзбен қарау, күмәндану философиялық ойлау түріне тән құбылыс.

Дүниенің ғылыми, философиялық және діни бейнесі. Миф, дін, философияның арақатынасы. Философия рухани өмірдің ерекше сферасы.

Философияның негізгі бөлімдерінің қысқаша сипаттары – онтология, гносеология, антропология, логика, этика, эстетика, әлеуметтану, психология, аксиология, теология, астрология, сексология, фтурология, политология т.б.

Философия және фалсафа, қазіргі заманғы Қазақстандағы философияның даму деңгейі және бағыттары.

1.1 сурет

Өзіндік жұмысқа арналған сұрақтар:

1) Көзқарас - дегеніміз не?, оның өзіне тән ерекшеліктері қандай?

- 2) Мифологиялық сананың ерекшеліктерін атап бер.
- 3) Философиялық білімдер жүйесі.
- 4) Философиялық ойлаудың ерекшелігі.
- 5) Философияның мәдениеттегі алар орны.
- 6) Философиялық проблеманың табиғаты қандай?

Баяндамалар мен рефераттар тақырыптары:

- 1) Шығыстық, дәстүрлік мәдениеттегі философияның орны.
- 2) Жалпы адамзат мәдениеті дамуындағы философияның рөлі.
- 3) Өмірдің мәні немесе бақыт – мәңгілік философиялық мәселе.

2. Философияның негізгі функциялары және қоғамдағы маңызы

Жалпы төрт функцияны негізгілері деп санайды:

- бірінші функциясы экспликация – белгілі бір мәдениет немесе адамдардың тарихи-қоғамдық өмірі тұтастай негізге алатын тәжірибе формаларын, көзқарас, ең басты идеяларды анықтайды; оларды мәдениет универсалийлері деп те атайды;

- екінші функциясы көзқарастың рационалдық-теориялық формасы, философия ойды, пікірді ұғымдық және логикалық формаға келтіру функциясын атқарады;

- үшінші функциясы жүйелеу - философия әртүрлі формадағы адамзат тәжірибесінің нәтижелерін теориялық тұрғыдан тұжырымдауға ұмтылады;

- төртінші функциясы мәдениет дамуындағы қайшылықтар мен адамзат іс-әрекетіндегі пендешіліктерді сынға алу, өмірдің мәнін анықтау, пайымдау барысында қалыптасқан өзімшілдік пиғылдарды әшкерелеу, адам мен қоғам, адам мен адам арасындағы қатынастардағы ақылға сыймайтын ой мен істің табиғатын, мазмұнын ашып көрсетуге тырысады.

Аталған функциялар философия мен діннің философия мен ғылымның арасындағы тығыз байланысты көрсетеді. Қазіргі заманғы әлемдік қарым-қатынастағы, мәдениеттің дамуындағы жеке адам өміріндегі философияның рөліне ерекше назар аударған дұрыс. Сонымен бірге адамзат қоғамының гуманизациялану процессіне, пенденің адамдық деңгейге көтерілу мүмкіндігіне тікелей адамдық деңгейге көтерілу мүмкіндігіне тікелей тигізетін әсерін де ашып көрсету керек. Осы жерде философияның парасатпен, имандылықпен, саясатпен, өнермен, дінмен, махаббатпен астарласып жатқанын көрсету қажет.

2.1 кесте - Философиялық ой-пікірдің дамып-қалыптасқанбасты жағрапиялық орталықтары

Тарихи кезеңдері	Жағрапиялық елді-мекендері			
	Азия	Африка	Европа	Америка
Ежелгі дүние	Үндістан, Қытай	Мысыр	Грекия – Рим	
Орта-ғасырлық кезең	Үндістан, Қытай, Тибет, Таяу және Орта Шығыс	Мысыр	Батыс, Шығыс, Оңтүстік Европа	
Қайта өрлеу кезеңі	Үндістан, Қытай, Тибет, Таяу және Орта Шығыс	Солтүстік Африка	Батыс, Шығыс, Оңтүстік Европа	
Жаңа дәуір кезеңі	Үндістан, Қытай, Тибет, Таяу және Орта Шығыс, Жапония	Солтүстік Африка	Европа	Солтүстік Америка
Қазіргі заман	Үндістан, Қытай, Тибет, Таяу және Орта Шығыс, Жапония	Африка	Европа	Солтүстік Америка

Өзіндік жұмысқа арналған сұрақтар:

- 1) Философияның негізгі әдісі.
- 2) Философияның басты мәселесі.
- 3) Философияның басты мәселесінің екінші жағы.
- 4) Философияның негізгі қызметтері.

Баяндамалар мен рефераттар тақырыптары:

- 1) Философияның аксиологиялық функциясы.
- 2) Адам және қоғам өміріндегі философиялық мәселелердің өзектілігі.
- 3) Мәдениет жүйесіндегі философияның негізгі функциялары.

3. Сана, жан және тіл

Философия тарихындағы жан, ес, ақыл, рух мәселесінің қаралуы. Аристотель «Жан туралы», Әл-Фараби, Ибн-сина жан туралы.

Христиан және ислам діндері жан мен рух туралы. Антропосоциогенез, сананың пайда болуы және мәні туралы концепциялар. Шығыс философиясы руханилық туралы. Сана құрылымы, бейсаналық туралы. (З.Фрейд, К.Г. Юнг) Сана және өзіндік сана. Сана және ұлттық сана.

Ойлау және тіл. XX ғасырдағы философиядағы «лингвистикалық бұрылыс». Ұлттық тілдің маңызы, қазақ тілінің рухани жаңғырудағы ролі және болашағы. Жеке адам санасы және қоғамдық сана.

Философия тарихында сезім мен сенім, сенім мен ақыл арақатынасының қаралуы. Ақыл мен мінез-құлық, іс-әрекет арасындағы байланыстар және адамдар арасындағы көзқарас үйлесімділігі туралы талдау жасау керек.

Қоғамдық сана формалары: дін, парасат, өнер, саясат, құқық, ғылым, философия сияқты құндылықтарға баға беріліп және олардың өзара байланысын анықтау қажет. Адамгершілік, имандылық, эстетикалық талғам құқықтық және саяси саналылық ұғымдарының мәнін ашу, диалектикалық байланысын көрсету керек. Қазіргі заманғы қазақ қоғамындағы қоғамдық сана мен жеке адамдар санасының даму деңгейі, ұлттық сананың өзіндік ерекшеліктеріне тоқталған дұрыс.

3.1 кесте Сананың пайда болуының басты философиялық тұжырымдамасы

Тұжырымдама	Басты идеялары	Өкілдері
Идеалистік тұжырымдама	САНА – адамның және материяның пайда болуынан бері бар	Платон, Аристотель, Аврелий Августин, Фома Аквинский, Георг Гегель және т.б.
Материалистік тұжырымдама	САНА – жоғары дәрежеде ұйымдастырылған материямен туындайды, адамның пайда болуына дейін сана болған жоқ.	Людвиг Фейербах, Карл Маркс, Фридрих Энгельс, Владимир Ленин, Огюст Конт, Чарлз Дарвин

Пантеистік тұжырымдама	САНА – ғарыштық субстанцияның ажырамас (имманенттік) бөлігі. Ол мәңгілік, бірақ әр түрлі жағдайда, көбінесе материалдық формада көрініс беріп, әр түрлі даму дәрежеде болады. Сана ғарыштық эволюция үрдісінде даму үстінде болады.	Махатма, Е. Блаватская, Ла Дью, Н. Рерих
------------------------	---	--

Өзіндік жұмысқа арналған сұрақтар:

- 1) Адам және жаттану себетері, мәні, тарихи формалары.
- 2) Адамдағы әлеуметтік және биологиялық қасиеттері.
- 3) Философия тарихындағы сана туралы көзқарастың дамуы.

Баяндамалар мен рефераттар тақырыптары:

- 1) Рухани және материалды өндірістің өзара байланысы.
- 2) Ойлау және тіл туралы философиялық көзқарастар.
- 3) Сана және беисаналық.

4. Онтологиядағы негізгі ұғымдарға сараптама

1) Болмыс және бейболмыс мәселесінің философия тарихында қаралуы. (Парменид, Зенон, Платон, Аристотель, Эл-Кинди, Эл-Фараби, Декарт, Лейбниц, Абай, М.Хайдеггер, К.Яспере т.б.) Болмыс формалары. Материя, қозғалыс, кеңістік және уақыт ұғымдары туралы.

2) Философиядағы негізгі категорияларға талдау. Мән және құбылыс; дара, ерекше және жалпы; бүтін және бөлшек; сан және сапа; себеп және салдар; өлшем; терістеу; форма және мазмұн; қажеттілік және кездейсоқтық; мүмкіндік және шындық; Абай философиясындағы Алла және адам болмысы мәселелері.

3) Философиядағы идеалдылық мәселесі. Ой мен болмыстың қатынасы. Идеялар әлемі және рухани құндылықтар. Рух және руханилық. Ойлау формалары. Виртуалды шындық – философиялық мәселе.

Нақтырақ айтқанда, мұнда болмыстың түрлері мен белгілері (атрибууттары), субстанция жөнінде философиялық көзқарастар, материя және рух, қозғалыс, даму және детерменизм мәселелері қарастырылады. Кейбір ірі философиялық ағымдар мен дәстүрлерге тән болмыстың онтологиялық құрылымына деген көзқарастар, сондай-ақ дүниенің (Вселенной) даму сценарийлері мен құрылымдары туралы және қазіргі заманғы көзқарастар берілген.

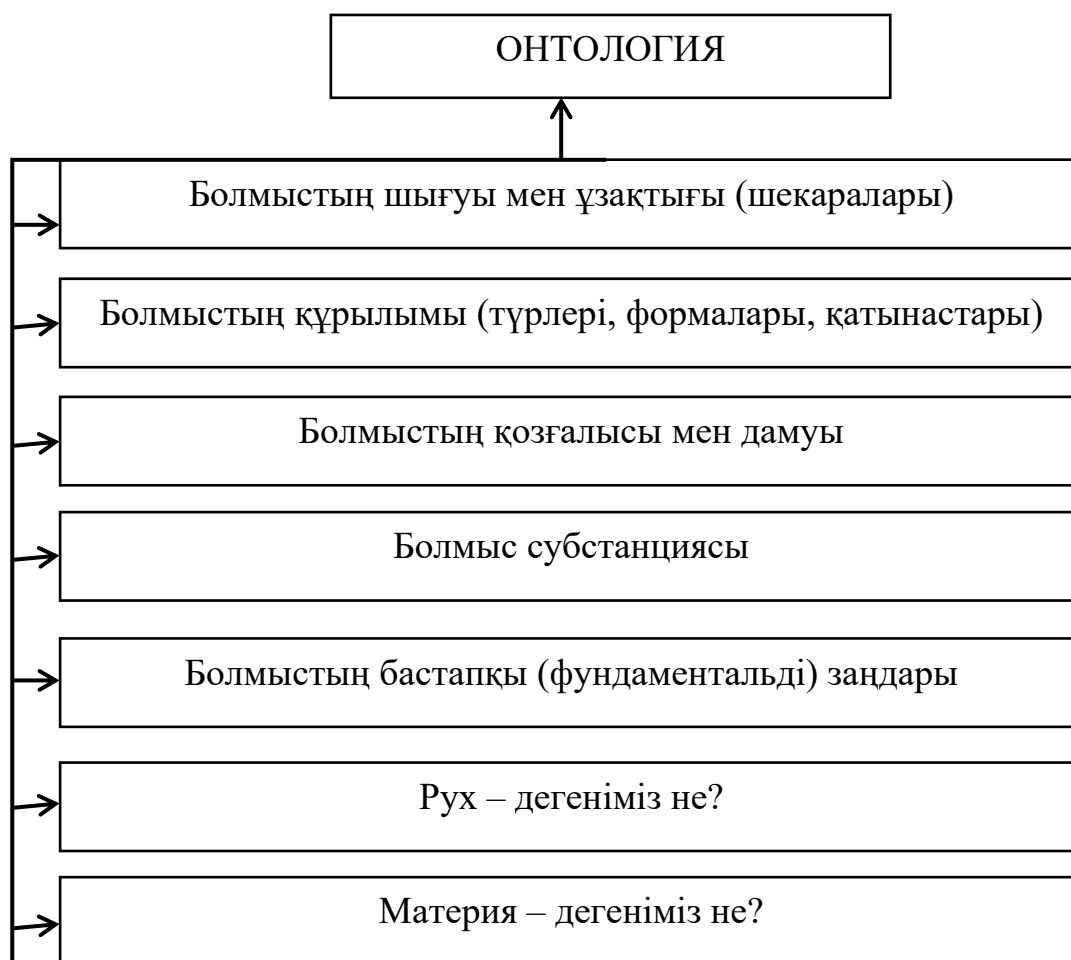
Әлем – адамнан тыс өмір сүретін табиғи ортаны бейнелейді. Табиғи процестер мен құбылыстар жеке – жеке емес, бір – бірімен байланыста өмір сүреді. Әлем – біртұтастық, өйткені ондағы жеке элементтер бір – бірімен гравитация күшімен байланысқан.

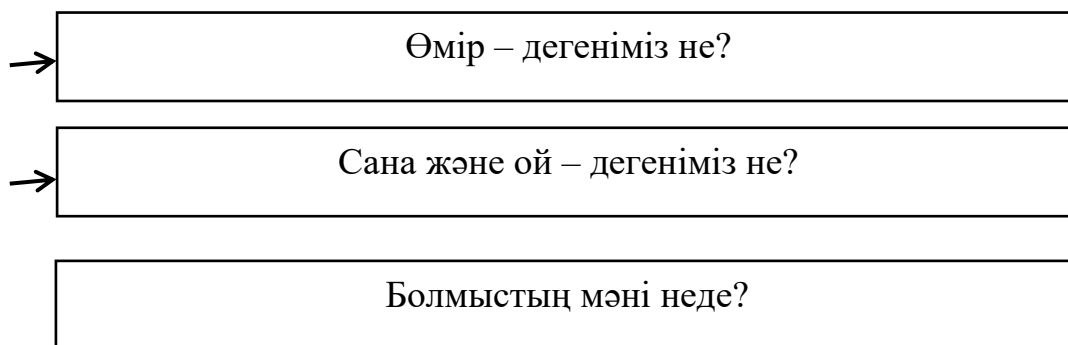
Болмыс философиядағы ең көне, дәстүрі мол, тарихы бай ұғымдардың бірі болып саналады. Ол «бол, «болу» сияқты түсініктердің баламасы. Бұл ұғым адамды қоршаған ортаны біртұтас бүтіндік деп тану қажеттігінен туындаған. Оның көмегімен дүниетанымдық «әлем деген не?» сұраққа жауап беруге болады.

«Болмыс» туралы түсініктер көне философияда қалыптасты. Мысалы, Парменид болмыс дегеніміз – бұл тірлік, одан басқа еш нәрсе емес – деп үйретті. Болмыс жақсы, жаман жақтары бар толтырылған, қозғалмайтын шар іспеттес.

Болмыс – жаратылыстану мен адамның практикалық іс – әрекетінің негізгі объектісі болып табылатын табиғат. Ол белгілі заңдылықтарға сүйеніп жұмыс істейтін механизм тәрізді. Адам әр уақытта табиғаттың жоғарғы күрделі жеңісі, күрделі механизм деп түсіндірілді.

Қазақ халқының «сұм дүние», «опасыз дүние», «жалған дүние» деген байырғы ұғымдарында да болмыс туралы пікір қорытылған. Келтірілген түсініктерді жинақтап, болмыс дегеніміз дүниеде бар барлық құбылыстарды, заттарды, процестерді білдіретін ұғым деп анықтауымызға болады.

4.1 сурет

Өзіндік жұмысқа арналған сұрақтар:

- 1) Жаңа замандағы дүниеге көзқарас болмыс проблемасымен қандайбайланыста?
- 2) XX - ғасыр философиясындағы болмыс проблемасының тағдырықандай?
- 3) Монизм. Дуализм. Философиялық плюрализм.
- 4) Сана мен болмыстың арасында қандай байланыс бар?

Баяндамалар мен рефераттар тақырыптары:

- 1) XX - ғасырдың соңғы кезеңінде сананы түсіндірудегі тенденциялар.
- 2) Адам өмірінің әлеуметтік және биологиялық ұзақтығы.
- 3) Табиғи болмыстың басты атрибуттары.
- 4) Г.Гегелдің диалектикасына сәйкес болмыстың онтологиялық құрылымы.

5. Таным – философиялық мәселе

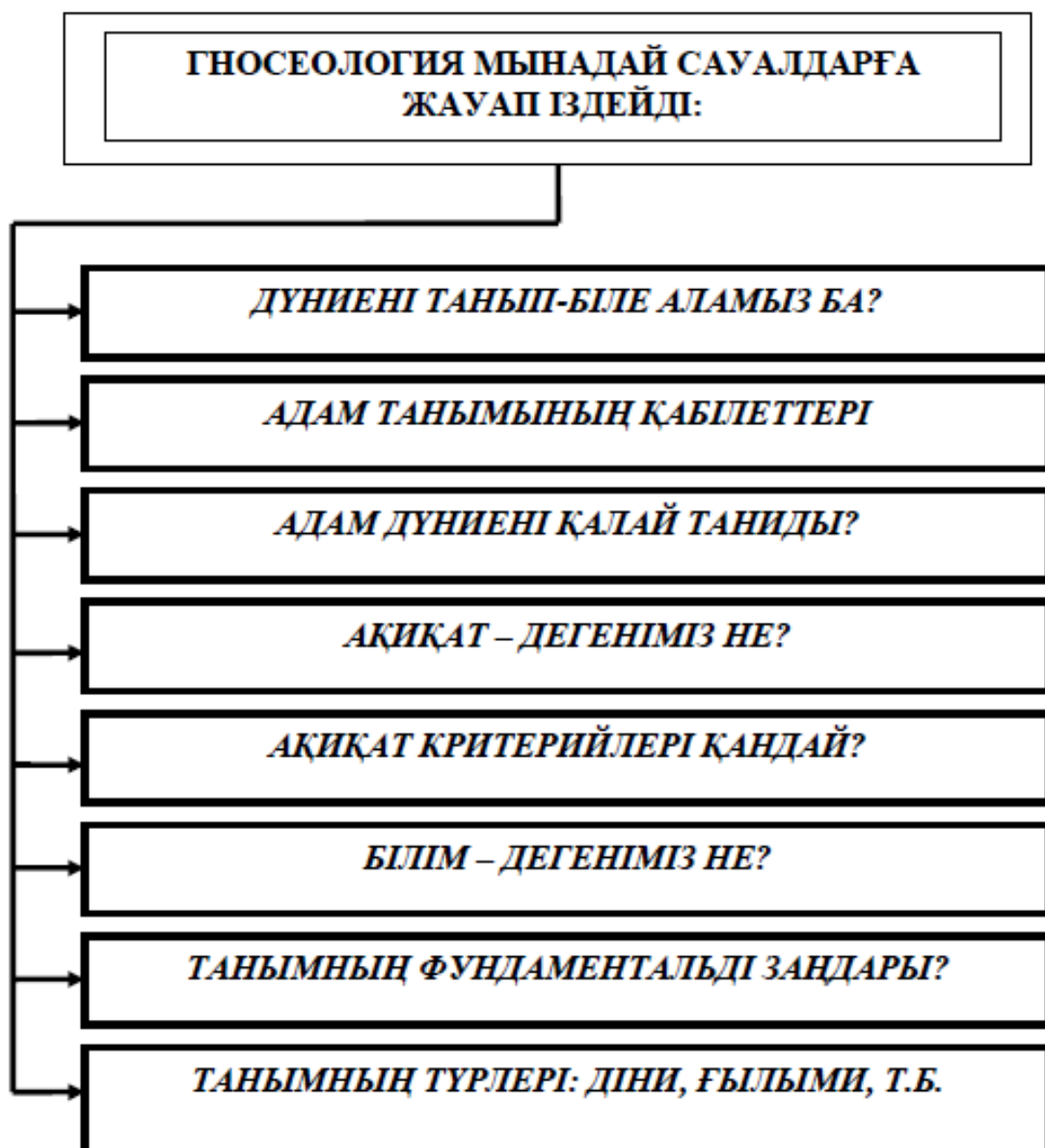
Философия тарихында адамның таным мүмкіндіктерінің және жалпы таным мәселесінің қойылуы. Таным субъектісі және объектісі. Гностицизм, агностицизм, скептицизм, релятивизм және танымдық оптимизм ұғымдарының мәні мен мағынасы. Таным тәсілдері, формалары және деңгейлері. Г.Гегельдің диалектикалық таным тәсілі. К.Поппердің «субъектісіз» эпистемологиясы. Ақиқат және адасу. Білім, ақиқат пен жалған. Ақиқаттық критерийлері.

Сезімдік және рационалдық таным. Философия тарихындағы эмпирикалық және рационалдық дәстүрлер. Таным, білім және шығармашылық. Ғылым мен техниканың даму тарихындағы интуиция мен шығармашылықтың рөлі. Таным мен тәжірибе арасындағы диалектикалық байланыс. Ойлаудың негізгі формалары. Э. Гуссерль жақтаған «заттық ойлау» қазақтың ұлттық философиясында қалыптасқан бейнелеп (образдық) ойлау

формасын қолдаған көзқарас. Интуитивті ойлау мен бейнелеп ойлаудың өзара байланысы.

Танымның тұтас күрделі процесінде бейнелеудің сезімдік және логикалық формалары «таза» түрі де, жеке, бір - бірінен оқшау түрі де көрінбейді. Олар бірігіп, бір - бірімен қабысып, өзара бір-біріне еніп тұрады. Таным ісінің қандайына да болсын белгілі - бір дәрежеде сезімдік, эмпириялық элементтер де, сол сияқты рационалды, теориялық элементтер де кіреді. Таным процесі сезімдік және рационалдық жақтардың диалектикалық бірлігі. Танымның эмпириялық және теориялық деңгейлерінің бір - бірінен мынандай айырмашылықтары бар: оларда зерттеліп отырған объект әр түрлі жағынан қарастырылады, білім әртүрлі әдістер арқылы табылады, оны белгілейтін әртүрлі логикалық формалар. Эмпириялық деңгейде қарапайым пайымдауға қолайлы объектінің сыртқы байланыстары мен қатынастары қарастырылады, тәжірибеден тікелей индуктивтік әдіспен алынған эмпириялық білімнің логикалық формасы ретінде жеке фактіні бейнелейтін жеке ой пікірі, ол білім жаңа теорияны құраудың эмпириялық негізі болады. Эмпириялық деңгейде құбылыс дәрежесіндегі заңдылықтар анықталады. Таным құбылыстан мәнге, бірінші реттегі мәннен екінші реттегі мәнге т. с. с. қарай қозғалады. Сөйтіп, таным заттың ішкі мәніне қарай шексіз тереңдей береді. Ал теориялық деңгейде біздер заттың ішкі байланыстары мен заңдылықтарын, қайшылықтары мен заңдарын ашамыз. Мұны эмпириялық білімді теориялық жолмен өңдеу, белгілі бір принцип бойынша синтездеу арқылы табамыз. Теориялық білімнің логикалық формасы өзара іштей жинақталған абстракциялар жүйесі болып табылады. Зерттеліп отырған объектінің теориясын құру және қолдану танымның теориялық деңгейінің мақсаты. Эмпириялық білімге қарағанда теориялық білімнің қолдану аясы өте кең. Танымның эмпириялық және теориялық деңгейлері өте тығыз байланыста.

Дүние және онымен ұдайы қатынастағы адам үнемі дамуда, қозғалыста болатыны белгілі. Оның заңдылықтарын дәлірек және толығырақ бейнелеу үшін ғылыми таным да үнемі даму мен қозғалуда болуы қажет. Ал материялық дүниенің дамуы белгілі бір заңға бағынады және қайшылықты сипатта болады. Сондықтан таным процесі де қайшылықты және дамуда. Қайшылықтың пайда болуы, шиеленісуі және шиеленісуі - даму процесі дегеніміз осы. Қайшылық проблемалық ситуация дегенді тудырады, ал оны шешу ғылыми танымды одан әрі дамытады.

5.1 сурет

Өзіндік жұмысқа арналған сұрақтар:

- 1) Ақиқат және адасу.
- 2) Ғылым және адамгершілік.
- 3) Ғылыми танымның шындықты игерудің әдеттегі, көркемдік және басқа тәсілдерінен айырмашылығы.
- 4) Логика және шығармашылық.

Баяндамалар мен рефераттар тақырыптары:

- 1) Ойлау және тіл.
- 2) И.Кант философиясындағы таным мәселесі.
- 3) Релятивизм таным туралы.
- 4) Дін-ақиқат туралы.

6. Философиядағы тәсіл мәселесі. Ғылым және техника

1) ғылыми таным тәсілдері. Ғылыми ақиқаттың ерекшелігі және маңызы. Философия тарихындағы ғылымға сараптама жасаудың тәжірибесі: Аристотель, Әл-Фараби, Ф. Бэкон, Г.Гегель, О. Конт. Абай және Ш. Уәлиханов ғылым туралы.

2) Сциентизм және антисциентизм. Ғылым мен техниканың даму тарихына қысқаша шолу. Ғылыми-техникалық прогресс және болашағы туралы. Ғылым этикасы. Қазақстандағы ғылым мен техникалық даму деңгейі. Цифрлық технология және Қазақстандағы үшінші модернизация қарқыны.

Техника(гр. – өнер, шеберлік, ептілік) — *тар мағынада*: инженерлік қызмет әдістерімен жасалынатын және қолданылатын артефактар (жасанды) жиынтығы. Техника - *кең мағынада*: адам қызметінің кез келген саласындағы ерекше техникалық үрдіс түрі. Техниканы кейде әйтеуір бір механизмдердің жиынтығы ретіндегі инструменталдық (құрал ретінде) түсінуде кездеседі. Интернет технологиясы жылдам өзгеріп отырады. Интернетпен жұмыс істеу оңайланғандықтан, қазіргі өзгерістер торапты кім немесе қандай мақсатпен қолдануында болып отыр. Дегенмен, «Web-тен білгім келген нәрсе туралы, информация таба аламын ба?» - деген сұрақ туындайды. Сол себепті бір жаққа телефон соғудан бұрын немесе кітапханаға барар алдында Web-тен информация алады.

Адамдарды іздеу. Егер қажетті адамыңыздың қайда екенін білмесеңіз, оны қайда болмаса да сіз қазіргі уақытта тауып алу мүмкіндігіңіз бар. Ол үшінсіз қызмет каталогын немесе телефон кітапшасын қолдана аласыз. Компанияларды, өнімдерді немесе басқа да қызметтерді іздеу. Сары парақ (Yellow Page) атты жаңа каталог қызметі- сізді қызықтыратын мамандықтары бар компанияларды іздеуге мүмкіндік береді. Оның адресін тез табу үшін сіз сол облысқа сәйкес кодты бере аласыз. Осылайша өзіңіз қолыңыз жетпей жүрген затыңызды да табуға болады.

Зерттеу. Заң кенселері бұрын қажетті информациялар үшін сағатына \$8600 төлесе, қазір олар оны Интернеттен өте аз бағаға ала алады. Жылжымайтын заттармен айналысатын фирмалар, олардың бағасын бағалау үшін Интернетке сай келетін демографиялық мәліметтерді пайдаланады. Ғалымдар өздерінің соңғы зерттеу нәтижелерімен ауысады. Интернет көмегімен бизнесмендер болашақтағы нарықтарды үйренеді.

Білім. Мектеп мұғалімдері бүкіл әлемдегі оқыту программаларын бақылап отыра алады. Колледж оқытушылары өз шанырақтарымен электрондық почта арқылы хабарласып, сонымен қатар телефонмен сөйлесу ақысын үнемдейді. Студенттер компьютерде курстық жұмыстарын жасайды. Сонымен қатар, диалогтық режимде энциклопедияның соңғы басылымын және басқа да қажетті материалдарды алуға болады.

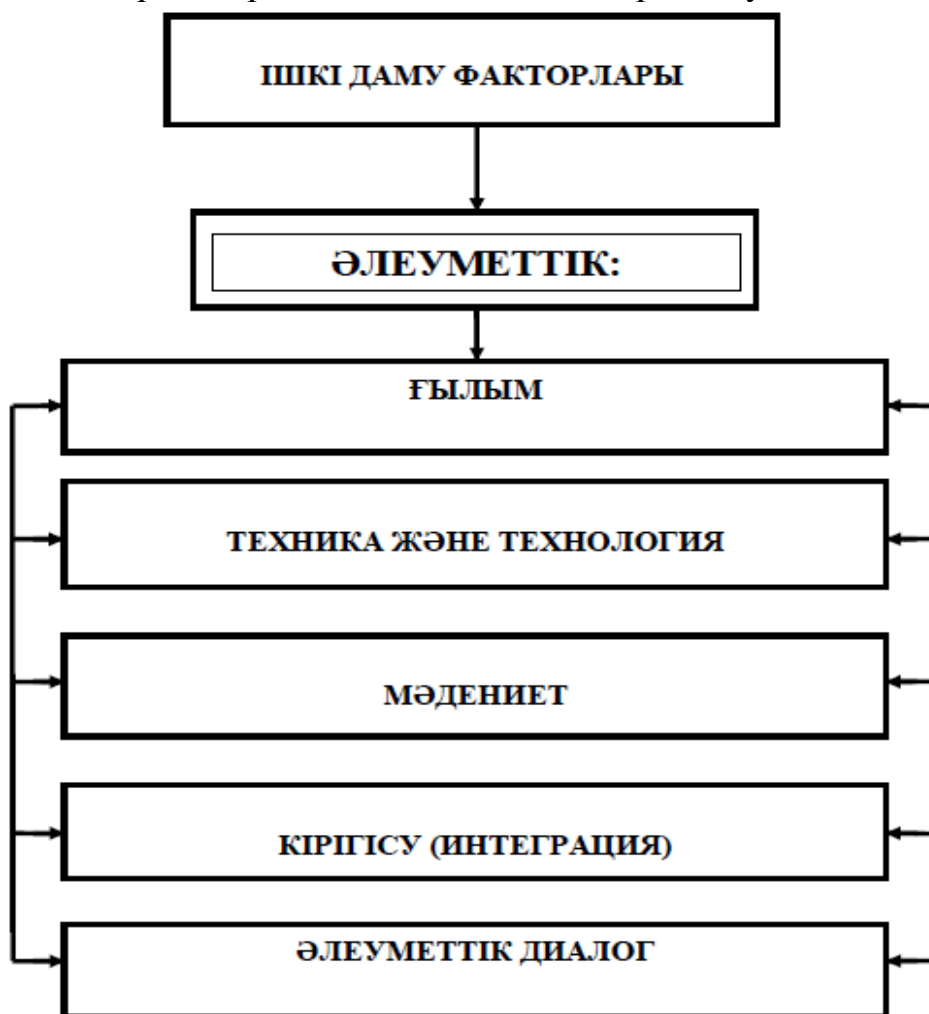
Сапар. Үлкен, кіші қалалар, штаттар және бүкіл мемлекеттерді Web-те туристік және басқа да қажетті информациялардан табуға болады. Желіде сапар

шегушілер ауа райы туралы мәліметтерді, транспорт қозғалысының уақыт кестесін немесе мұражайдың жұмыс уақыттары туралы мәліметтер ала алады.

Маркетинг және сауда. Мұнда программалық жабдықтарды шығарушы компаниялар өз өнімдерін сатып, желіде жаңа нұсқаларын ұсынады. Желі көмегімен басқа да түрлі өнімдер сатылады. Электронды кітап және грампластинка дүкендерде оперативті режимде істейді. Клиент өзіне қажетті мәліметті каталогтардан көре алады.

Денсаулық сақтау. Науқас адамдар мен дәрігерлер денсаулық сақтау облысындағы соңғы ашылған жаңалықтарды біліп отырады. Өз білімдерімен алмасып және медициналық мәселелерді шешуде бір-біріне көмектесіп отырады.

Инвестиция. Адамдар акция сатып алып ақшаларын пайдалы айналымға жібереді. Кейбір компаниялар өздерінің акцияларын оперативті режимде ұсынады. Осылайша инвесторлар жаңа өнеркәсіптерді, ал өнеркәсіптер капитал табады. Конференция және аукциондарды ұйымдастырушылар хабарлама жасау, өтініш жинау немесе қатысушыларды тіркеу, т.б. жұмыстарды Web-те жасайды. Мұнда информация барлық уақытта жаңарып отырады, мұндақағазды және транспорт шығынын әлдеқайда үнемдеуге болады.

6.1 сурет

Өзіндік жұмысқа арналған сұрақтар:

- 1) Ғылым дамуының қазіргі тарихы, ерекшеліктері: информатика, интернет клондау.
- 2) Инженерлік іс-әрекет – тұлғаның шығармашылық дамуының бір белгісі ретінде.
- 3) Ғылыми техникалық революция заманындағы өнердің даму ерекшеліктері.

Баяндамалар мен рефераттар тақырыптары:

- 1) Философиядағы болашақтың мәселесі.
- 2) Болашақты зерттеудің ғылыми және ғылыми емес әдістері.
- 3) Болашақ және ғылыми-техникалық прогресс (ҒТП).
- 4) Адамзаттың ғаламдық проблемаларды шешу қауқары қандай?

7. Философиядағы адам мәселесі

1) Адам мен әлем. Көне дәуір философиясындағы адам мәселесінің қаралуы: Үнді, Қытай, Грек философиясы. Қазақ философиясы тарихындағы адам мәселесінің қойылуы: жыраулар, Абай, Шәкәрім және ХХ ғасырдағы қазақ зиялыларының философиясы.

2) Жаңа заман және классикалық неміс философиясы адам туралы. Механикалық антропология. Ф.Ницше және А. Шопенгауер, К.Маркс және Ф. Энгельс. Л.Фейербахтың материалистік антропологиясы.

3) Қазіргі заманғы философия адам туралы: Э. Кассирер, И. Хейзинга, Г. Маркузе, М.Шелер, А.Гелен, М. Хайдеггер, Н.Бердяев, Карл Яспеле, Жан-Поль-Сартр. Адам, кісі, тұлға ұғымдары.

Адамның ой-сезімін, мінез-құлқын тәрбиелеп, жетілдіру арқылы бақыт жолына салу мәселесіне бірнеше күрделі еңбектерін тікелей арнаған орта ғасырдағы Шығыстың ойшыл философы, біздің әйгілі жерлесіміз әл-Фараби болды. Әл-Фарабидің айтуынша, бақыт – әр адамның көздейтін мақсаты. Сол мақсатқа жетуге мүмкіндік беретін адамның үш түрлі тамаша табиғи қабілеті болады:

- ерекше жасалған дене құрылысы;
- жан құмарлықтары;
- ой-парасаты.

Бұл қабілеттер өзінен-өзі табиғат берген қалпында бақытқа жеткізбейді. Бірде жақсылық толық нәтижесін берсе, енді бірде керісінше болуы мүмкін. Мұндай кездейсоқты жеңуді жолы – аталған үш қабілеттің әрқайсысын дұрыс жолға бағыттап тәрбиелеу, сол арқылы адамның мінез-құлқы мен ой-парасаты оларды саналы түрде үнемі дұрыс нәтиже туғызатын дәрежеге жеткізу. Мұны іске асыру: адамға және мемлекет басындағы саяси қайраткерлердің міндеті. Әл-Фараби былай деп үйретеді: қандай болса да іс-қимылын жасағанда адам біржақтылықтан, үшқаралықтан сақтану керек. Себебі әрбір жақсы қасиет бір-

біріне қарама-қарсы екі жаман қасиеттің аралығынан туады. Оның бұдан мың жылдан астам уақыт бұрын айтылған ойлары бүгінге дейін маңызын жойған жоқ.

Қазір Бүкіл адамзат алдында бұрын болмаған ауқымды мәселелер қойылуда. Олардың ішінде бейбітшілік пен қарусыздану, қоғамдық және әлеуметтік даму, кейбір мемлекет пен аймақтардың артта қалуын жою, ғылыми-техникалық жағынан алға басу, халық ағарту және мәдениет мәселелері, халық санының өсуі, денсаулық сақтау, адамның жаңа биологиялық және әлеуметтік жағдайларға үйренуі, материалдық қор мен энергетика, азық-түлік пен табиғат және т.б. сияқты күрделі мәселелер бар.

7.1 сурет

Өзіндік жұмысқа арналған сұрақтар:

- 1) Жеке адамның құрылымына нелер жатады?
- 2) Антропосоциологиялық проблематикаға қызығушылықтың себептері неде?
- 3) Антропосоциогенез ұғымының мағынасы қандай?
- 4) Адамның әлеуметтік тәртібін қалай түсінесің, ол қалай қалыптасады?
- 5) Әлеуметтік бақылау дегеніміз не?

Баяндамалар мен рефераттар тақырыптары:

- 1) Еңбек құндылық ретінде.
- 2) Жеке адамның дамуындағы табиғылық пен қоғамдық.
- 3) Шоқан адамның құқығын қорғау және қоғамдық құрылысты өзгерту, Оның негізгі бағыттары туралы не айтты?
- 4) Абай, Ыбырай шығармаларында адам тақырыбы қалай сөз болған?
- 5) Шәкәрім, Сұлтанмахмұт, Жүсіпбек және т.б. адамның адамдық мәртебесі туралы пікірлері қандай?

8. Өмірдің мәні мәселесін философиялық талдау

Философиядағы өмір мен өлім мәселесі. Шығыс және Батыс философиясы өмір туралы. Қорқыт өмір және өлім туралы. Фатализм, гедонизм, аскетизм, волонтаризм. Қазақ философиясы өмірдің мәні туралы: ақын-жыраулар және Абайдың көзқарастары. Махаббат- адам өмір сүруінің мәні. Абайдың «Алла махаббаттын жаратқан адамзатты» деген көзқарасының мәні.

Өткен ғасырларда өмір сүрген ғұламалар бұқаралық санадағы түсініктерге талдау жасай отырып, адамның болмысының абстрактілі және өзгермейтінін негізге ала отырып, адамның өмірінің мәні оның іс-әрекеттерінің негізгі мақсаты мен мұратынан тұрады деген қағидаға ден қойып келгені мәлім. Бұдан дүниені рухани құралдармен өзгерту мүмкіндігі туралы ой туады. Көптеген философтар өмірдің мәнін жеке адамның дүниетанымдық жүйесінің көрсеткіші, моральдық нормаларды бейнелейтін реттеуші ұғым ретінде қабылдайды. Бұл жерде адам өмірінің мәнін белгілі бір тұтынушылық стандарттар мен жеке бастың қамтамасыз болуына жетумен байланыстырудың да негізсіз емес екендігін айта кету керек.

Өмірдің мәні туралы сауалдарға ғылыми тұрғыдан нақты жауап қайтару мүмкіндігін теріске шығаратын теориялар да жоқ емес. Ондай тұжырымдар өмірдің мәні әр жеке адам үшін өзінше, қайталанбас өзгешелігінен туындаса керек. Егер дүние жүзінде 6 млрд-тан астам адам бар десек, өмірдің мәні туралы сонша пікір бар.

Ал өмірдің мәні туралы философтар пікірлерінің жалпы адамзатқа ортақ, әлдеқалай бір жиынтық тұжырым болып шығып жатуының да өзіндік жөні бар. Адам өмірінің мәні оның әлеуметтік жағдайларымен айқындалады. Адам —

белсеңді әрекет иесі. Ол әлеуметтік дамуды жеделдетіп немесе тежеп, оған тура ықпал ете алады. Тарихтың түрлі кезеңдерінде өзгеріп отыратын адам өмірінің мәнін, құндылығын айқындаушы — сол адамның өзі. Және ол жеке адамнан, қоғамнан тыс ұғым емес, адамның мақсаттары мен қоғамды диалектикалық тұрғыдан біріктіретін ұғым.

Өзіндік жұмысқа арналған сұрақтар:

- 1) Адамның сана-сезімі қалай пайда болды (немесе қалыптасты)?
- 2) Өзіндік сана қалай қоғамдық санаға ауысады?
- 3) Индивид, жеке тұлға (личность) дегенді қалай түсінесің?
- 4) Тұлғаның негізгі қандай типтері бар?

Баяндамалар мен рефераттар тақырыптары:

- 1) Антропосоциогенез ұғымының мағынасы
- 2) Адамның мүдделері мен қажеттіліктері, Олардың түрлері
- 3) Адам өміріндегі құндылықтар.
- 4) Еңбек құндылық ретінде.
- 5) Жеке адамның дамуындағы табиғылық пен қоғамдық.

9. Құндылықтар философиясы. Аксиология және парасат

Этикалық ұғымдардың мәні (парыз, игілік, ар-ұят, бостандық және қажеттілік, парыз және қарыз, міндет және құқық.)

Конфуций және И.Кант парасаттылық қағидалары туралы. Адам парасаттылығының критерийлері. Қазақ философиясы тарихындағы парасаттылық мәселесі: Жүсіп Баласағұн, Абай, Шәкәрім, т.б. ақын-жыраулар.

Саяси этика, адам құқы, кәсіптік этика. Толеранттық ұғымдарының мәні мен мағынасы. Ұлттық құндылықтар және Қазақстандағы рухани жаңғыру мәселелері. Байлық және дәулеттің адами парызбен байланысы.

Әр ұлттың дүниетанымы, ойлау түрі, темпераменті, ұлттық санасы және т. б. белгілі бір жолмен үйлеседі. Жалпыадамзаттық құндылықтар ұлттық құндылықтарға да тән орнықтылық және тұрақтылықпен сипатталады. Ұлтқа және жеке тұлғаға қатысты менталитет бастапқыда әдеттегі-эмоционалды түрге ие болды деп айтуға болады, тек экономикалық, әлеуметтік, мәдени дамуға негізделген құндылықтардың пайда болуымен ғана ол көп қырлы дүниетанымдық сипатқа ие болады. Ұлттық менталитет адамның рухани және материалдық құндылықтарын тарихи іріктеу нәтижесінде қоршаған әлемге қарым-қатынас жүйесінде көрініс табады.

Жалпыадамзаттық құндылықтардың бір бөлігі ретінде ұлттық құндылықтар - құлық пен құндылықтар түрінде оң тәжірибені сақтаушы ұлттың өзін дамыту шарасы болып, индивид пен этнос өмірінің дербес факторы болып табылады. Қоғамдық қатынастардың нақты жұмыс істеуі оның деңгейіне

байланысты. Ұлттық және әмбебап жалпыадамзаттық құндылықтар ұлт субъектісінің қоршаған шындыққа деген шығармашылық қатынасын көрсетеді. Адам өзін-өзі тануға, өзін-өзі жетілдіруге, белгілі бір этнос өкілі ретінде өзін-өзі дамытуға қабілетті жарқын даралық ретінде жасайды.

Өзіндік жұмысқа арналған сұрақтар:

- 1) Абай философиясындағы құндылықтар әлемі
- 2) Рухани мәдениеттің қазіргі заманғы өркениеттің дамуындағы рөлі
- 3) Қазақстан қоғамының рухани жаңғыруындағы философияның рөлі

Баяндамалар мен рефераттар тақырыптары:

- 1) Әль-Фараби және Абай философиясының рухани сабақтастығы
- 2) Шығыс философиясындағы өнегелі адам мұраты
- 3) Қоғамдық прогресс туралы көзқарастар тарихы

10. Философия тарихындағы бостандық мәселесі

Бостандық және қажеттілік ұғымдарының мәні. Бостандық және жауапкершілік Б. Спиноза, М. Хайдеггер, Ж.П. Сартр, Альбер Камю, Н. А. Бердяев бостандық туралы.

Ерік бостандығы, әділеттілік, адамның қадір-қасиеті – рухани құндылықтар ретінде. Саяси және экономикалық бостандық, жеке адам және ұлттық бостандық, меритократия және демократия ұғымдарының мәні.

Қазақстандағы сөз және ұждан бостандығының даму деңгейі, шығармашылық бостандықтың сақталу дәрежесі. Алаш көсемдерінің Ел Бостандығы және тәуелсіздік үшін күресі.

Бостандық, әділеттілік, адам өмірі мен қадір-қасиеті моральдік-құқықтық құндылықтар. Саяси, ұлттық, шығармашылық бостандық тұлға қалыптасуының шарттары. Адам бостандығы және жауапкершілігінің өзара байланысы. Сөз және ұждан бостандығы, экономикалық бостандық мәдени ортадағы адам жетілуінің алғышарттары. Абайдың «толық адам» концепциясы.

Өзіндік жұмысқа арналған сұрақтар:

- 1) Бостандықтың түрлері
- 2) Адам өмірінің әлеуметтік және бтологиялық ұзақтығы
- 3) А.Шопенгауэр – адам бақыты туралы

Баяндамалар мен рефераттар тақырыптары:

- 1) Шығармашылық адам бостандығының көрінісі ретінде
- 2) Экзистенциалистердің бостандық идеясы
- 3) Бостандық ұғымын компаративистикалық негізде талдау

11. Өнер философиясы

Философия және өнер. Өнердің мәдени құбылыс ретіндегі ерекшелігі, тұлғалық және әлеуметтік функциялары. Өнер әлеміндегі адамның орны.

Антика философиясындағы өнер философиясы (софистер, Платон, Аристотель т.б.) «Философия – мақсаты әсемдікке жету болып табылатын өнер» - деген Әл – Фарабидың берген анықтамасының мәні. Орта ғасырлық философия өнер туралы. Қайта өрлеу дәуіріндегі эстетика және шығармашылық тәжірибе. Жаңа заманғы классикалық эстетика негіздері (И.Кант, Г. Гегель, Ф. Шеллинг, Ф. Ницше, Дж.Дьюи, Ж.П. Сартр, М. Хайдеггер)

Қазіргі заманғы философия өнер туралы. Қазақ халқының өнер философиясы. Күй- қазақ өнеріндегі ерекше құбылыс. Қазіргі заманғы ұлттық өнердің даму деңгейі.

Димаш Құдайберген қазақ халқының ұлттық өнерін әлемдік деңгейге көтерген ұлы тұлға.

Өзіндік жұмысқа арналған сұрақтар:

1. Өнердің дәстүрлі түрлері
2. Өнердегі эстетика
3. Қайта өрлеу эстетикасы
4. Антика заманындағы әйел адамның идеалы

Баяндамалар мен рефераттар тақырыптары:

1. Этика және эстетика
2. Адам ақыл ойының тәнінің және жанының үйлесімділігі
3. Сұлулық әлемді құтқарады
4. Өнер алды қызыл тіл (Абай)

12. Қоғам және мәдениет

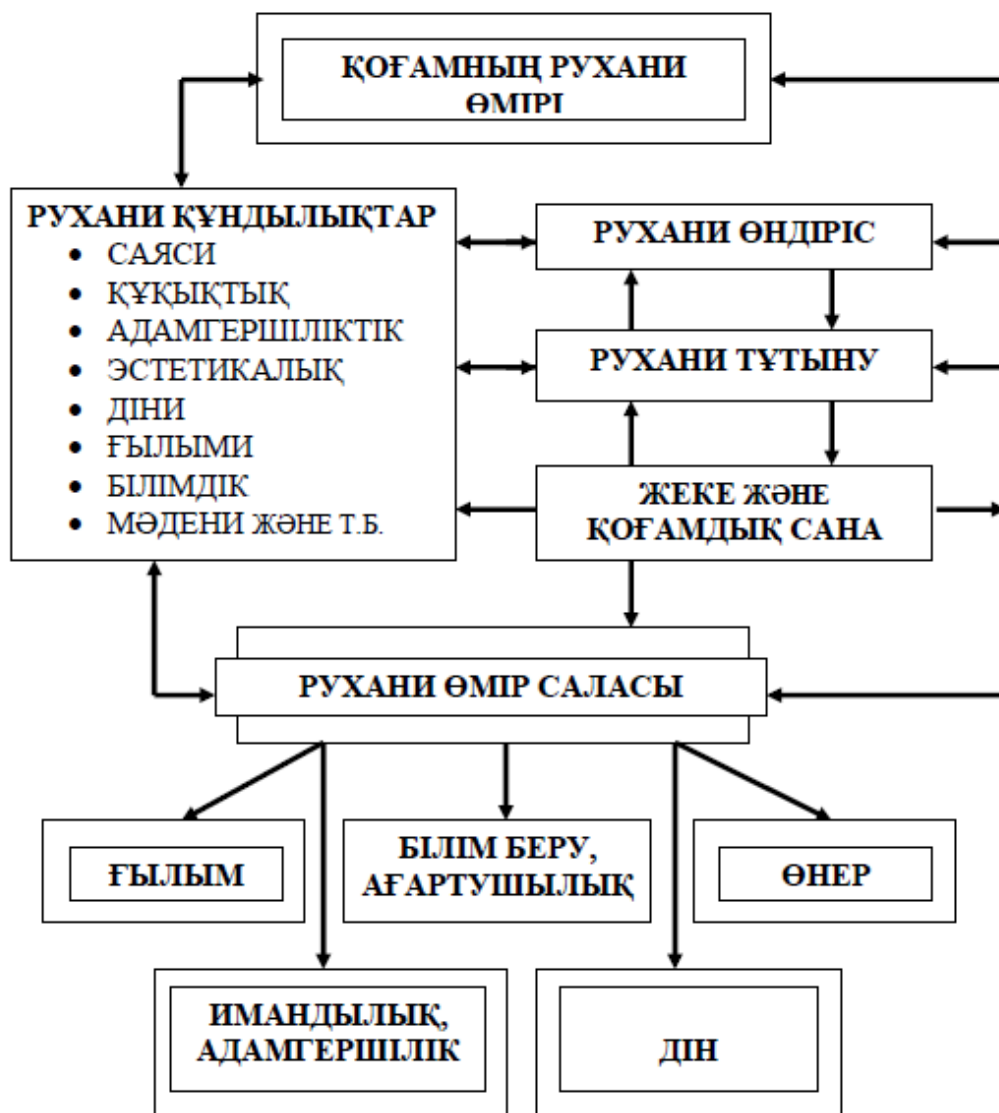
Антика заманындағы әлеуметтік мәселелердің көтерілуі: Платонның «идеалды мемлекеті», Аристотельдің «Политикасы». Адам әлеуметтік тіршілік иесі. Ортағасыр философиясы қоғам туралы. Т. Мор және Т.Кампанелланың утопиялық теориясы. «Қоғамдық келісім» теориясының мәні (Т.Гоббс, Ж.Ж.Руссо). К. Маркстің таптық қоғам теориясы. К.Поппердің «ашық қоғам» идеясы.

Қоғамның тарихи түрлері. Информациялық қоғам. Өркениет, модернизация, урбанизация ұғымдарының мәні.

Мәдениет табиғаты. Философиясы тарихындағы мәдениет туралы теориялар (З.Фрейд, К.Юнг, Н.Данилевский, О.Шпенглер, К.Левистрос, Б. Нұржанов т.б.) Материалды және рухани мәдениет. Мәдениет және

коммуникация. Қазақ халқының ұлттық мәдениеті, даму болашағы және «Рухани жаңғыру» жобасы шеңберінде модернизацияға ұшырау барысы.

Қазіргі заманғы информациялық қоғамға философиялық сараптама жасау және жаһандану үрдісіне көзқарас. Қоғамдық сана формалары, құрылымы, мәні. Қазақ халқының ұлттық санасының XX-XXI ғғ даму деңгейі. Жаңа латын алфавитіне көшудің ұлттық санаға әсері.

12.1 сурет

Өзіндік жұмысқа арналған сұрақтар:

- 1) Әлеуметтік болмыс.
- 2) Адамзат дамуындағы формациялық көз қарас.
- 3) Қазақ мәдениетінің типологиясы.
- 4) Мәдениет адам ақыл ойының жемісі ретінде.

5) Адам болмысы туралы философиялық көзқарастардың ХХ ғасырдағы дамуы, сана және тіл мәселесі, антика заманы философиясы жан туралы.

Баяндамалар мен рефераттар тақырыптары:

- 1) Ч. Дарвиннің эволюциялық даму теориясы.
- 2) Ф. Энгельс адамның шығу тегі туралы.
- 3) Адам санасы және хайуандық инстинкт.
- 4) К.Юнг ұжымдық сана туралы.

13. Тарих философиясы

Уақыт туралы көзқарастың тарихпен байланысы. Уақытты антикалық түсінік және тарихтың циклдік ерекшелігі. Прогресс және регресс ұғымдарының мәні. Христиандық және ислам философиясы тарих туралы.

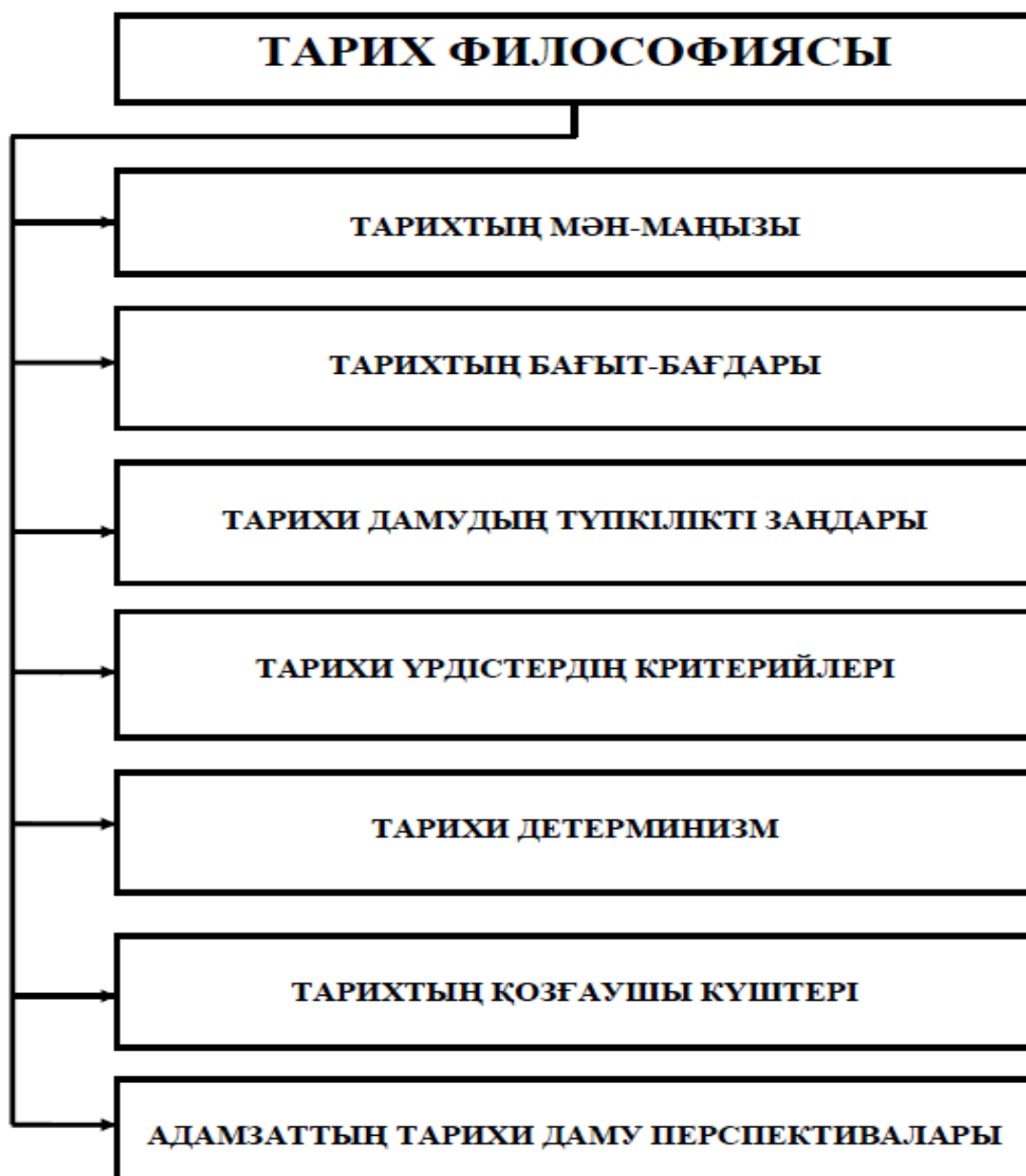
Ағартушылық философиясындағы тарихқа көзқарас. Г.Гегельдің тарих философиясы. К.Маркс, В. Дильтей, Г.Риккерт, К.Яспере, О.Шпенглер, А.Тойнби, К.Поппер тарих туралы.

Тарихтың бағыттылығы және мәні. Адамзат тарихы: өткені, қазіргісі, болашағы. Адамзат тарихының бірлігі және көптүрлілігі, эволюциялық және революциялық процестердің мағынасы.

Формация және өркениет. Батыс және шығыс тарихы, өркениеттер қақтығысы. Қазіргі заманғы өркениет, оның ерекшелігі және қайшылықтары, адамзат дамуындағы тенденциялар. Асан қайғы философиясындағы «Жерұйық» мәселесі. Қазақстан тәуелсіздігінің философиясы. Қазіргі заманғы қазақ қоғамындағы модернизациялық үрдістердің ерекшелігі және мәні. Жаңа мәдени ортаға бейімделу және озық әлемдік мәдениет үлгілерін ұлттық мәдениетті дамытуда пайдалану заңдылықтары.

Тарих философиясына позитивизм де өз пікірін айтты. Позитивизм адамдардың табиғи қажеттіліктеріне, табиғи алғы шарттарға көп назар аударды. Идеалистік концепцияларда да, натуралистік философияда да реалды тарихи шығармашылық әлде бір сыртқы, тарихи емес күштерден бастау алады. Тарихқа материалистік көзқарас барлық трансцентентальды, жаратылыстан тыс, тарихи еместің бәрін ысырып тастайды. Маркстің пікірінше адамдар тарихты өздері жасайды, олар өздерінің бүкіл әлемдік тарихи драмасының актері де, авторы да өздері болып табылады. Маркс, - алдыңғы ұрпақтың іс-әрекеттерінің нәтижелері объективтілендіріліп, келесі ұрпақтың алдында алғышарт болып негізделіп жатады, - деді. Маркске дейінгі тарих философиясында басты болып келген онтологиялық проблематика ХІХ ғасырда басқа қоғамдық ғылымдарға ауысады, соның ішінде социологияға. ХІХ ғасырдың аяғы ХХ ғасырдың басы кезеңінде орын алған позитивистік эволюционизмнің кризисі тарихи айналым теорияларының жаңа

варианттарының пайда болуына және кең таралуына мүмкіндіктер туғызды (Шпенглер, Тойнби, Сорокин). Тарихтың мәнінің метафизикалық проблемасы христиандық тарих философиясының басты мәселесі болып табылды (Бердяев, Маритен, Демиф, Бультман, Нибул). XIX ғасырдың соңында пайда болған сыни тарихи философия тарихи таным процесі мен нәтижесін талдаудың гносеологиялық және методологиялық проблематикасын алға қойды. Тарихи танымның гносеологиялық сыны мәселесін алғаш Дильтей қарастырды. Бұл ілім ақыл-ойды жаппай сынға алудан да тайынбады. Тарихи танымды гносеологиялық сынау тарихи субъект теориясын қамтымай қоймайды. Кроче деген ойшыл тарих ой ретінде де, тарих әрекет ретінде де бір-бірімен тығыз байланысты деп түйді. Неокантшылдықтың баден мектебінің индивидуалшыл әдісі құндылық философиясымен байланысты болды. Осындай ерекшелік Экзистенциализмге де тән болды. Бұл ілімдер де тарих философиясы адам философиясының бір аспектісі ретінде орын алады. Көрнекті батыс ғалымы Р.Арон өзінің “Тарих философиясы” деген еңбегінде индустриалдық қоғамның негізгі қасиеттерін атап көрсетеді:

13.1 сурет - Тарих философиясының басты мәселелері

Өзіндік жұмысқа арналған сұрақтар:

- 1) Тарих философиясы дегенді қалай түсінесіз, оның негізгі мәселелеріне не жатады?
- 2) Тарих философиясын зерттеудегі О.Шпенглер, А.Тойнби және К.Ясперс сияқты ғалымдардың еңбектерінің мәні неде?
- 3) Қазақтың немесе Қазақ Елінің тарихтағы алар орны қандай?
- 4) Тарихи сана – дегеніміз не?
- 5) Қазақтың ұлт ретінде әрі қарай қалыптасуына тарихи сананың қандай әсер-ықпалы бар?
- 6) Қоғамда ұлтаралық қатынастарды реттеудегі тарихтың рөлі қандай?

Баяндамалар мен рефераттар тақырыптары:

- 1) Тарихта мағына жоқ (К.Поппер).

- 2) Табиғатты тануды – үйренуге болады: ал тарихтың білгірі болып – туу керек (О.Шпенглер).
- 3) Бар дәуірлерде де адам өзін «тарихи бетбұрыста» тұрмын деп ойлаған (Т.де Шарден).

14. Қазіргі заманғы мәдениеттегі дін философиясы

Дін және мәдениет арасындағы байланыс мәні. Философиялық білім және діни сенім. «Әлемдік діндердің» адамзат мәдениетінің тарихындағы орны. Ежелгі дәуірдегі діни наным-сенімдердің формалары: эволюционизм (Э.Тейлор), структурализм (К.Леви-Строс). Ислам дінінің даму тарихы, әлемдік мәдениет дамуына әсері, тарихи формалары. ХІХ-ХХ ғасырлардағы діни-философиялық концепциялардың ерекшелігі және бағыттары (Ф.Шлейермахер, С.Кьеркогер, Н.Бердяев, Абай т.б.)

Қазақстандағы ислам дінінің қоғам өміріндегі орны, зайырлы қоғам және діни ұйымдардың қоғамдық санаға әсері. Ұлттық сана және ел бірлігінің діни-философиялық тұрғыдан қаралуы, мемлекеттік органдар мен діни бірлестіктердің жұмыстарының үйлесімдік табу мәселесі. Әлемдік діни ағымдардың бейбітшілік және халықаралық қатынастардағы тұрақтылық жолындағы күресі, діни экстремизмге қарсы тұру мүмкіндіктері. Қазақ жастарының діни санасының өсуі, білім мен сенімді ел тәуелсіздігін бекіту және қорғау мақсатында пайдалану, алауыздыққа қарсы тұру үрдісі.

14.1 кесте - құдайдытеистикалықтүсіну

ТЕИЗМ	
1	Құдай – абсолютті құдыретті тұлға
2	Құдай дүниенің алдында
3	Құдай дүниені жаратты
4	Құдай дүниені билейді
5	Құдай адамды жаратты
6	Құдай адамның тағдыры мен тарихына әсер етеді,оны билейді
7	Құдай бәріне араласады және табиғат заңдарын да өзгерте алады
8	Құдайды танып-білу мүмкін емес
9	Құдайға қол жеткізу мүмкін емес

Өзіндік жұмысқа арналған сұрақтар:

- 1) Дін (религия) – дегеніміз не?
- 2) Діннің қазіргі қоғамда алар орны.
- 3) Қазақ Елінің Ата-Заңында дін туралы не айтылған?
- 4) Діннің адамның рухани өміріндегі алар орны немен анықталады?
- 5) Діннің адам баласын біріктірудегі рөлі қандай?
- 6) Діни сана – дегеніміз не, оны қайдан көруге болады?

Баяндамалар мен рефераттар тақырыптары:

- 1) Актер – Құдай емес, «қарсы – Құдай» болуы ықтимал (Ж.Делез).
- 2) Дін мен ғылым – толық таным актісінің өзара тығыз байланысты екі жағы (П.Т.де Шарден).
- 3) Жоқтаудың ортақ сипаты – Тәңіріге жалбарыну (Ш.Уәлиханов).
- 4) Құдайшылық – жүректе. Қалпыңды таза сақта! (Абай).

15. Мәңгілік Ел» және «Рухани жаңғыру» стратегиясы Қазақстанның даму жолындағы жаңа бағыт

Мәңгілік ел және Ұлы дала ұғымдарының философиялық мағынасы. Қазіргі заманғы Қазақстандағы модернизациялық үрдістер: саяси-әлеуметтік, экономикалық, мәдени және діни. Қоғамдық сананы, ұлттық мәдениетті модернизациялаудың негізгі бағыттары. ХХІ ғасырдағы қазақтың ұлттық санасын, рухани байлығын жаңа деңгейге көтеру мәселелері. Әлемдік жаһандану үрдісіндегі қазақ елінің өзіндік орны.

Ұлтымыздың даму тарихын зерттеп, баймұраларымызды жарыққа шығаруға кеңестік одақ кезеңіндегі тарихи әділетсіздік пен бұрмалаушылықтарды жойып, төл тарихымызды қалпына келтіру мәселелері. Қазақ елінің тарихында ерекше орны бар, өткен замандағы және қазіргі заманғы тұлғалардың есімдерін мәңгілікке қалдыру бағытында істелінетін жұмыстардың ұрпақтар сабақтастығы үшін маңызды.

Қазақстандық бірегейлік», «құрулышы мемлекет» және тағы басқа сол сыяқты саяси - идеялық беинеленген келешекті көруі мынадай:

- Бірлескен еңбек қоғамын, ортақ игілікке бағыттайтын мемлекеттің Қазақстандық формасы ретінде көрсетеді;
- Жаңа өндірістік ревалюция түсінігін бірлескен жасыл бастау болашақ энергеиясын меңзеиді;
- Ұлттық зиялыларымыздың жаңа рольдерімен міндеттерін бейнелейтін идеялогиялық парадигмалар: дамушы идеялдар қоғамы, бүгінгі күннің жаңа батырлары, тарихи сананы қалыптастыру;
- Ұлттық мәдени код түсінігі, оның қауіп-қатерге қарсы тұрып, бірлікті қалыптастыруға жағдай жасауы.

Тәртіпсіздікке мүлде төзбеу принципі.

Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев өзінің «Қазақстан-2050» стратегиялық жолдауында мемлекетті дамытудың жаңа бағыттарын айта келе жаңашылдыққа толық қанды жағдай жасап, бәләм берудің мәнін жоғарлатуды басты орынға қойды. Президентіміз Қазақстанды индустрияландырудың жаңа тетіктерін құрастыруға байланысты жоспар құрып, «индустриялды инновациялық даму бағдарламасының бірінші бес жылдығының аяқталуына екі жыл қалғанына қарамастан» ауқымды тапсырмалар берді.

Өзіндік жұмысқа арналған сұрақтар:

- 1) Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру.
- 2) ХХІ ғасырдағы ұлттық сана.
- 3) Рухани жаңғырудағы қазіргі гуманитарлық ғылымдардың маңызы.

Баяндамалар мен рефераттар тақырыптары:

- 1) Қазақстан 2050 инновациалық дамудың міндеттері.
- 2) Қазақстан қоғамының рухани жаңғыруындағы философияның рөлі.
- 3) Рухани жаңғыру және жеке тұлғаның әлеуметтенуі.
- 4) Фараби мен Абай философиясындағы рухани сабақтастық.

Әдебиеттер тізімі.

1. Назарбаев Н.А. «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания».
2. Назарбаев Н.А. «Мәңгілік ел. Годы, равные векам. Эпоха, равная столетиям» - Астана: Деловой мир Астана, 2014, - 368с.
3. Нұрышева Г.Ж. Философия. – Алматы: Шнжу-маржан, 2013.
4. Петрова В.Ф., Хасанов М.Ш. Философия. – Алматы: Эверо, 2014.
5. Философия. Дәрістер жинағы. - А.: «АЭЖБУ», 2011.
6. Философия. Конспект лекций. - А., 2010.
7. Раев Д. Қазақ шешендігі философиясы. - А.: «Қарасай», 2011.
8. Президент Н.Ә. Назарбаев және қазіргі кездегі Қазақстан. 1 том. Н.Ә. Назарбаев және Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуы: үш томдық құжаттар мен материалдар жинағы. – Алматы: ҚР Президенті жанындағы ҚСЗИ, 2010. – 256 б.
9. Президент Н.Ә. Назарбаев және қазіргі кездегі Қазақстан. 2 том. Н.Ә. Назарбаев және Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуы: үш томдық құжаттар мен материалдар жинағы. – Алматы: ҚР Президенті жанындағы ҚСЗИ, 2010. – 280 б.
10. Президент Н.Ә. Назарбаев және қазіргі кездегі Қазақстан. 3 том. Н.Ә. Назарбаев және Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуы: үш томдық құжаттар мен материалдар жинағы. – Алматы: ҚР Президенті жанындағы ҚСЗИ, 2010. – 340 б.
11. Нұрышева Г.Ж. «Философия» – Алматы: Инжу-маржан, 2013.
12. Петрова В.Ф., Хасанов М.Ш. «Философия». – Алматы: Эверо, 2014.
13. Бертран Р. «История западной философии» – М.: Издатель Litres, 2018. – 1195 с.
14. Джонстон Д. «Философияның қысқаша тарихы. Сократтан Дерридаға дейін». Ғылыми ред. Нұрышева Г.Ж. – Астана, 2018. – 216 б.
15. Хесс Р. «Философияның таңдаулы 25 кітабы». Ғылыми ред. Раев Д.С. – Астана, 2018. – 360 с.
16. Кенни Э. «Батыс философиясының жаңа тарихы. 1-том: Антика философиясы» / ғылыми редактор Молдабеков Ж. Ж. – Астана, 2018. – 408 с.
17. Кенни Э. «Батыс философиясының жаңа тарихы. 2-том: Орта ғасыр философиясы» / ғылыми редактор Оспанов С. – Астана, 2018. – 400 с.
18. Карен Армстронг Иудаизм, христиандық пен исламдағы 4000 жылдық ізденіс: Құдайтану баяны/ Научный редактор Кенжетай Д. – Астана, 2018. – 496 с.
19. Johnston D. «A Brief History of Philosophy: From Socrates to Derrida». – A&C Black, 2006. – 211 p. (Джонстон Ди).
20. «Э бриф истори оф философи: Фром Сокрэйтес ту Дэррида». - Эй энд Си Блэк, 2006. - 211 пи.)

21. Kenny A. «New History of Western Philosophy». Volume 1-4. – Oxford University Press, 2006 - 2010. (Кэнни Эй).
22. «Нью хистори оф Вестерн философи». Волум 1-4 – Оксфорд юниверсити пресс, 2006-2010)
23. Humphreys P. «The Oxford Handbook of Philosophy of Science». – Oxford University Press, 2016. (Хамфрейс Пи).
- 24.24 «Зе Оксфорд хэндбук оф философи оф ссайнс». – Оксфорд юниверсити пресс, 2016)
25. Estlund D. «The Oxford Handbook of Political Philosophy». – Oxford University Press, 2017. (Эстланд Ди. «Зе Оксфорд хэндбук оф палитикал философи». - Оксфорд юниверсити пресс, 2016)
26. Әбу НАСР ӘЛ-Фарабидің философиялық мұрасы. Оқу құралы. - А., 2009.
- 27.27 Әлемдік философиялық мұра. Қазіргі түркі философиясы. Т.20. - А.: «Жазушы», 2009.
28. Қабылова А. Әбу Наср Әл-Фараби философиясындағы білім мен зерде. - А, 2009.
29. Шығыс философиясы. Оқу құралы. «Жазушы», —Алматы: 2009
30. Иманқұл Н., Бөрібаев Т. Іліми Философия. «Парыз», —Астана: 2009.
31. Батыс философиясы. Оқу құралы. «Жазушы», —Алматы: 2009.
32. Әбу Насыр әл-Фараби. 10-томдық шығармалар жинағы. ТОО «Лотос-Астана»,—Астана: 2007-2009.
33. Қабаева Ж. Философия. – Алматы, 2010.
34. Канке В. Философия. – М., 2008.
35. Артемьев А., Мырзалы С. История и философия науки. – Алматы, 2010.
36. Нурадин Г., Сапарғалиева С. Мемлекеттік аралық бақылауға дайындық курсы. – Алматы, 2010.
37. Ушаков Е. Введение в философию и методологию науки. – М., 2008.
38. Сағиқызы А. Гуманистік дүниетаным: әлеуметтік мәдени негіздер. – Алматы, 2013.
39. Кішібеков Д.К. Философия независимости. – Алматы, 2011.
40. Мырзалы Серік. Философия. – Алматы: «Бастау», 2008.
41. Мырзалы С. Философия. – Алматы, 2010.
42. Қасабеков А. Қысқаша философия тарихы. – Алматы, 2011.
43. Философия: жоғарғы оқу орындары студенттеріне арналған оқулық //
44. Кохановский В., Левкеевич Г. Философия науки. – Ростов-на-Дону, 2008.
45. Горелов А. Философия. – М., 2012.
46. Бучило Н., Исаев И. История и философия науки. – М., 2012.
47. Булдииков С. История и философия науки. – М., 2008.
48. Ағатаев А. Қайсар философиясы. – Алматы, 2009.
49. а) «Қазақ халқының философиялық мұрасы» сериясы. Жиырма томдық. 1-20т. – Астана; Аударма, 2005ж. б) «Философияның таңдаулы 25 кітабы» Реми Хесс. 2018ж.
50. «Философиясының қысқаша тарихы:» Сократтан Дерридаға дейін

51. Батыс философиясының жаңа тарихы.
52. «Антика философиясы» 1 том. Энтони Кенни
53. Энтони Кенни Батыс философиясының жаңа тарихы, 2 том, Орта ғасыр философиясы – Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2018 жыл
54. Барнард А. «Антропология тарихы мен теориясы.» Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018 жыл-6. Армстронг К.
55. Иудаизм, христиандық пен исламдағы 4000 жылдық ізденіс: Құдайтану баяны. – Алматы: « Ұлттық аударма бюросы» Қоғамдық қоры, 2018 жыл.
56. Творчество Нурлана Сейтахметова: философские дискурсы запада и востока. А.А. Хамидов. – Алматы, 2011.
57. Сағиқызы А. Гуманистік дүниетаным: әлеуметтік мәдени негіздер. – Алматы, 2013.
58. Қазіргі қоғам дамуының әлеуметтік-экономикалық мәселелері: дамуы мен болашағы. Монография. – Алматы, 2013.
59. Қабылова А.С. Әбу Наср әл-Фараби философиясындағы білім мен зерде. – Алматы, 2009.
60. Қабаева Ж. Философия. – Алматы, 2010.
61. Канке В. Философия. – М., 2008.
62. Ғабитов Т. Философия. – Алматы.
63. Бучило Н., Исаев И. История и философия науки. – М., 2012.
64. Қоянбаева Г.Г. әл-Фараби философиясындағы үлгілі адам мұраты. Астана, 2006.
65. З.К. Шаукенова. Национальная консолидация Казахстана; проблемы и перспективы. – Алматы, 2013.
66. Мырзалы Серік. Философия. – Алматы: «Бастау», 2008.
67. Шаукенова З.К. Национальная консолидация Казахстана: проблемы и перспективы. – Алматы, 2013.
68. Қабаева Ж. Философия. – Алматы, 2010.
69. Ағатаев А. Қайсар философиясы. – Алматы, 2010.
70. Нысанбаев А. Тәуелсіз Қазақстанның құндылықтар әлемі. – Алматы, 2011.
71. Қазіргі қоғам дамуының әлеуметтік-экономикалық мәселелері: дамуы мен болашағы. Монография. – Алматы, 2013.
72. Апашов С.Б. Немецкая классическая философия. Учебное пособие.

Мазмұны

Кіріспе	3
1. Философияның пәні, қызметі және мақсаты. Ойлау және көзқарас формалары.....	5
2. Философияның негізгі функциялары және қоғамдағы маңызы.....	6
3. Сана, жан және тіл.....	8
4. Онтологиядағы негізгі ұғымдарға сараптама.....	9
5. Таным – философиялық мәселе.....	11
6. Философиядағы тәсіл мәселесі. Ғылым және техника.....	14
7. Философиядағы адам мәселесі	16
8. Өмірдің мәні мәселесін философиялық талдау.....	18
9. Құндылықтар философиясы. Аксиология және парасат.....	19
10. Философия тарихындағы бостандық мәселесі.....	20
11. Өнер философиясы.....	21
12. Қоғам және мәдениет.....	21
13. Тарих философиясы.....	23
14. Қазіргі заманғы мәдениеттегі дін философиясы.....	26
15. Мәңгілік Ел» және «Рухани жаңғыру» стратегиясы Қазақстанның даму жолындағы жаңа бағыт.....	27
Әдебиеттер тізімі.....	29

Қуанышқазы Шақыртұлы Мұхамеджан
Ельзат Еркінұлы Джаркинбаев

ФИЛОСОФИЯ

Философия. Семинарлық жұмыстарға арналған әдістемелік
нұсқаулықтар (қазақ тіліндегі барлық мамандықтарға арналған)

Редактор:
Стандартизация бойынша маман:

Изтелеулова Ж.Н.
Ануарбек Ж.А.

Басылымға қол қойылды __. __. __.
Таралым 25 дана.
Көлем 2,0 – оқу- бас.ә.

Формат 60x84 1/16
Типографиялық қағаз № 1
Тапсырыс Бағасы 1000 тг.

«Ғұмарбек Дәукеев атындағы Алматы энергетика және байланыс
университеті»
коммерциялық емес акционерлік қоғамының
көшірме – көбейту бюросы
050013 Алматы, Байтұрсынұлы көшесі, 126/1